

Vəqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

Rəşid Bərgüşadlı ədəbiyyata bir həvəskar səviyyəsində gəlib, özü də etiraf edir ki, hələ orta məktəbdə oxuyarkən şeir yazmağa başladım. Amma sənət seçimində başqa yol tutdum, mühəndis oldum. Və bunu da qeyd edir ki, ədəbiyyatın cazibəsindən heç cür xilas ola bilmədim, "hikkəmlə baş-baş qalanda yazmağa qərar verdim. "İşıq pulu" adlı ilk hekayəmi utana-utana "Ədəbi Azadlıq-2012 yarışması"na göndərdim. Müsəbiqənin ilk onluğuna düşəndə məni dəli bir hirs tutdu. İlk aldığım "Finalçı" şüşə priz mənə "Nobel"dən də əziz oldu".

Beləliklə, o, qələmə sarıldı, illər boyu ürəyində yatıb qalan duyğuları, həyatından, ömür yolundan keçən hadisələri, yaşadığı kəndlə, ünsiyyətdə olduğu insanlarla bağlı olayları, yaddaşından heç bir vaxt silinməyən xatirələri yazmağa başladı. Rəşidin bu son illərdə bir neçə kitabı da çapdan çıxıb, mən onun "Sevginin dadı" romanı barədə bir yazı da çap etdirmişəm. Amma indi onun hekayələrindən söz açmaq istəyirəm.

Hekayə nəsrin ən operativ janrıdır və hər bir yazıçı yaradıcılığa məhz hekayə ilə başlayır. V.Q. Belinski hekayəni "romandan qoparılmış bir səhifə" adlandırırdı. Təbii ki, roman daha mükəmməl, həyat hadisələrini, insan xarakterlərini daha miqyaslı şəkildə əhatə edən bir janrıdır, nəsrin zirvəsidir. Amma hekayə həcm etibarilə kiçik olsa da, həyat hadisələrini, insan obrazlarını canlandırmaqda nə povestdən, nə də romandan geri qalır. Əgər belə demək mümkündürsə, hekayə romanın kiçik modelidir. Bəzən bir hekayə öz bədii təcəssümünə görə ən gözəl romanlarla bir sırada durur. Bunu biz Çexovun, Cek Londoun, Mopassanın, Mirzə Cəlilin, Haqverdiyevin, Çəmənzəminlinin hekayələri timsalında görmüşük. Bu həqiqətləri nəzərə çarpdırmaqda məqsədim odur ki, Rəşid Bərgüşadlı - bu gənc nasir də hekayə yaradıcılığına daha ciddi yanaşsın, kiçik janrın böyük imkanlara malik olduğunu yazılarında sübut etsin. Məncə, o, bunu sübut etməyə can atır.

Rəşidin "Əsərləri"nin I cildində on iki hekayəsi və iki povesti ("Yarımqıq qalan gündəlik" və "Sahibsiz yolçu") povestləri təqdim olunur. Rəşid bu yazıların heç birinin qarşısında "hekayə" və "povest" sözlərini yazmayıb. Amma görünən odur ki, hər bir yazı hekayə ya povest olduğunu özü sübut edir.

Rəşid Bərgüşadlı nədən yazır? Müasir dövrümüz hər bir yazıçı üçün çox zəngin, müxtəlif hadisələri, çeşidli insan obrazlarını canlandırmağa mövzular, süjetlər verir, baxır o yazıçının bütün bunlardan nəyi seçməsinə və yazacağı əsərlərdə bunları necə bədii həqiqətə çevirməsində. Rəşid Bərgüşadlı həyatının gənlik illərini kənddə keçirib, sonra Bakı həyatı, sonra əmək fəaliyyəti və burada Kəl-

bəcər, Laçın, Qubadlı rayonlarının işğalı, yurd həsrəti gəlir. Yeni Rəşid də öz soydaşları kimi Azərbaycan gerçəkliyinin bu mürəkkəb, çətin olaylarını yaşayıb.

Söhbətə onun "Yarımqıq qalan gündəlik" povestindən başlamaq istəyirəm. Bu povestdə Rəşid ucqar bir dağ rayonunun "ünyetməz bir kəndini" təsvir edir. Xırnaz adlandırdığı bu kənd heç şübhə etmirəm ki, Rəşidin doğulduğu kənddir, çünki bu əsərdə təsvir olunan insanlar o qədər təbii, o qədər canlı təqdim olunur ki, bunları Rəşiddən başqa heç kimi qələmə ala bilməzdi. "Suyu, havası o qədər təmizdir ki, insanların yanaqlarındakı qan damarları az qalır ki, dəridən pırlayıb çıxsın. Yanaqları qıpqırmızı, nurlu çöhrələr dağ lələsi kimi alyanaq və bənövşə kimi boynubükük, ür-

də bunun əyani şahidi oluruq ki, onun təsvir elədiyi insanlar bəlkə hər gün rastlaşdığımız, amma xasiyyətinə, xarakterinə o qədər də bələd olmadığımız insanlar və Rəşid onların simasında bizə gerçəkliyin çox mətləblərini agah edir. "İşıq pulu" hekayəsində zahirən bir ailənin iki üzvünə və arvadın münasibətləri öz əksini tapır, amma hekayədə daha ciddi məsələlərdən söz açılır. Ailənin işiğini kəsmək üstündə dava-dalaş düşür, evvəllər bir-birinə etimadını itirən ərvad (Möhsün və Aşa) pisləklərə, haqsızlığa qarşı mübarizədə birləşirlər, Möhsün yenə "yazıçılığı" davam etdirir, Aşa da "bir dünya gözəli, mələk kimi" ərinin başına dolanır.

Rəşidin bir neçə hekayəsi var ki, Qarabağda baş verən hadisələrdən söz açır. Ancaq bu hekayələrdə nə

üzünü Allaha tutur, atasının, anasının nəsihətlərini yada salır. İndi sağ qalmaq, qurtulmaq ümidi yox, şərəflə öl-mək ümidi qalib.

"Dağa döən arzular" hekayəsi də təsirlidir. Xudayar və Məhbuğ əsgər olan oğulları Pərvizi gözleyirlər ki, sağ-salamat qayıtsın, toyunu eləsinlər. Amma bu xəyallərdə ikən: oğlunun tabutunu gətirirlər. "Bircə anın içində məhəllə yas naləsinə büründü". Ata da, ana da sarsılırlar. Xüsusilə, atanın iztirabları çox təbiidir, onun içindəki sarsıntıları Rəşid psixoloji səpgidə təqdim edib. Getdikcə onda belə bir qənaət yaranır ki, şəhidlik qəhrəmanlıqdır. Daxilində oğul dərdi ilə birləşir qürur hissi. "Dəfn mərasimi Xudayar üçün ağır zülm oldu. Tabuta sarınmış Azərbaycan bayrağını açıb səliqə ilə bükümlər və ona

RƏŞİD BƏRGÜŞADLININ HEKAYƏLƏRİ

kək baxışlı, kəlik yerli dağ qızlarının, əli cadarlı, dağı yerindən oynadan igid gənclərin məskənidir bu kənd". Rəşid bu dağ kəndinin təkcə təbii mənzərələrini rəsm etməklə kifayətlənmir, burada yaşayan insanların mənəvi dünyasını, əsrlərdən bəri bu kənddə yaranan adət-ənənələri, ağsaqqal-ağbirçək, qız-gəlin, həyat eşqilə alışıb yanan cavanların, igid-igid oğlanların xarakterini, bir-birilə qarşılıqlı münasibətlərini də təsirli lövhələrlə qələmə alır. Bu kəndin az qala yarım əsrlik tarixini canlandırır müəllif. Təbii ki, dağ kəndinin o dövrdə çox çətin problemlərlə üzləşdiyi də məlumdur. Şəhərdən, lap rayon mərkəzindən uzaqda yerləşən kənd müasir texnikadan yaxşı bəhrələnmirdi, adamlar sivilizasiyanın nailiyyətləri ilə gec tanış olurdular. Kənd ağsaqqalı görəndə ki, Bakıdan quyu-qazanlar gəlib, deyir ki: "Demək hökumət axır ki, bizim kəndə də gəlib çıxmağı bacardı. Biz elə bilirdik ki, Yer kürəsində Xırnaz adlı yeri tanıyan bir nəfər də olsun yoxdu. Burda qaçaqların gizlətdiyi qızıl küplərinin olduğu barədə şaiyə eşitmişdik, amma mərmərdən xəbərimiz yoxdu".

Bu kəndə Dostəli adlı bir acı talei bir insan gəlir. Oğlu və arvadıyla birlikdə avtomobil qəzasına düşən, onları itirəndən sonra özü də şəkər xəstəliyinə tutulan, ixtisasca texnoloq olan Dostəli Xırnaza gəlir və buranın təbiətinin gözəlliyi, kənd adamlarının mehribançılığı onu ruhən dirçəldir və xəstəliyini də unudur. Müəllif onun taleyini sonadək izləyir, Xırnaz düşmən tapdağına çevriləndən sonra, onu düşmənlərdən təmizləmək üçün mücadilə edir, əsir düşür, ya da şəhid olur. Amma o hadisəyə qədər çox olaylar baş verir. Dostəli özündən iyirmi beş kiçik olan İsmilin qayğısına qalır, onun bir insan kimi formalaşmasında köməyini əsirgəmir.

Rəşid Bərgüşadlı həyat hadisələrini realılıqla əks etdirməyə çalışır və hekayələrində bilavasitə şahidi olduğu ya eşitdiyi hadisələri əks etdirir. Ayır-ayrı hekayələrinə nəzər yetirən-

döyüş səhnələri, nə də hansı bir azərbaycanlı igidinsə şücaətindən söz açılır. Mühəribənin elə görünməyən, heç bəzən əhəmiyyət vermədiyimiz məqamları Rəşid onları hekayələrində əks etdirir. "Qara buludlar" hekayəsinin "qəhrəmanı" döyüşdə həlak olan adamları qəzet edir. Bu adam-bu obraz oxucuda nifrət doğurmaya bilməz. "Alın yazısı"nda ermənilərə əsir düşən bir atanın və onun qızının taleyi diqqət mərkəzindədir. Dilqəm adlı bu şəxs naxırın ağzını "Qızıl qaya"ya döndərəndə, ermənilər onu və qızını tuturlar. Məlum məsələdir ki, erməni xisləti, türklərə qarşı nifrət hissi reallaşmalıdır. Dilqəm özündən ötrü deyil, daim qızını düşünür ki, onun namusu ləkələnməz. Burada əsir düşən bir atanın iztirabları çox təbii verilib. "Qızım, gözəl qızım Anamın adını qoydum ki, adıyla böyüyəsən, adım da getdi, qızım da, anam da. Zavallı balam, axı nə gördün bu dünyada Səni dağlarda kəlik kimi səkən görəndə bəxtəvər olmağın necə istəmişəm... Əlimdən bir şey gəlmiş, qurban olum, başıyla bu nakəs atanı. Sənə ata olan günümə daş yağaydı". Qızını aparırlar, amma həyəcan siqnalına görə yenidən kazarmaya qayıtırlar. Burada bir sıra əhvalatlar baş verir. Və əlbəttə, ölümdən qaçmaq mümkün deyil, amma Dilqəm həmişə

verdilər. Bayrağı öpüb dolan gözlərinə basdı. Pərvizin kəfənə bürünmüş nəşini tabutdan çıxardanda böyründə saralmış qan ləkəsinə gözü sataşdı: - Can oğul, sənə dəyən güllə kaş mənə dəyeydi, -bayrağı üzünə tutub hönkürdü". "Cəngi" hekayəsi də təsirlidir. Hekayədə Məğrur adlı bir gəncin (döyüşdə minaya düşüb bir ayağını itirmiş cavanın) Bakıda, təsadüf bir ölümə ürcah olması (intihar da demək olar), musiqiyə, saz havasına heyranlığı doğrudan da müəllifin obraz yaratmaq səriştəsinin maraqlı bir nümunəsidir. "Tonqal iniltisi"ndə isə erməni yazıçısı, türklərin ən böyük düşməni Zori Balayanın vəhşilikləri qələmə alınır və əlbəttə, bütün bunlar Rəşid Bərgüşadlının eşitdiyi hadisələrin təəssüratıdır. Elə buradaca qeyd edim ki, Rəşid Bərgüşadlı hekayələrində publisistikaya daha çox meyl edir, bəzən bu yerinə düşür, amma elə olur ki, publisistika bədiiyyəti üstələyir.

Rəşid Bərgüşadlı yaxşı olar ki, mühəribənin doğurduğu ağrı-acılarla yanaşı, Azərbaycan əsgərlərinin igidliyindən söz açan hekayələr də yazsın. Doğrudur, torpaqlarımızın iyirmi faizi işğal altındadır, mühəribədə itkilərimiz çox oldu, amma torpaq uğrunda şəhid olan, ölümün gözlərinin içinə dik baxıb şəhid olan, hünər və qəhrəmanlıq göstərən Azərbaycan oğullarını da unutmaq olmaz.

Mən Rəşidin hekayələrində bəzən dil səliqəsizliyinə, dolaşq cümlələrə də təsadüf etdim. Elə bilirdim, yeni hekayələrində onun üslubu daha səliss və rəvan olacaq. Ümumiyyətlə, bədii yaradıcılıq çox mürəkkəb bir sahədir, hətta deyərdim ki, Rəşid Bərgüşadlının ruzi qazandığı mühəndislik peşəsindən də çətinidir. Amma bir həqiqət var ki, Rəşid Bərgüşadlı bu ədəbiyyat aləmində təsadüf adam deyil, onun daha yaxşı, daha sanballı əsərlər yazacağına heç bir şübhəm yoxdur...